

Asia: VN/3229/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Yleiset huomiot työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöjen Keskusliiton tehtävänä on edistää naisten asemaa, sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksia. Liitto kommentoi esitystä tästä näkökulmasta.

Esityksen tavoitteena on varmistaa sotilasrikosten esitutkintaa koskevan lainsäädännön ajantasaisuus ja siten rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa. Uusien toimivaltuuksien avulla tavoitteena on tehostaa maanpuolustusta vaarantavan toiminnan ennalta estämistä ja paljastamista. Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaa laajaa ymmärrystä maanpuolustusta vaarantavasta toiminnasta ja sen ennalta estämisestä. Tähän liittyy myös häirinnän ja syrjinnän torjuminen Puolustusvoimissa.

Naisjärjestöjen Keskusliitto on nostanut esiin puolustusvoimissa ja kriisinhallinnassa tapahtuvan seksuaalihäirinnän ja siihen puuttumisen tärkeyden. Moni nainen on kokenut häirintää ja epäasiallista käyttäytymistä Puolustusvoimissa, ja myös kriisinhallintajoukoissa on paljastunut naisten epäasiallista kohtelua. Seksuaalihäirintä on sukupuoleen perustuvaa syrjintää, johon Puolustusvoimilla valtiollisena toimijana on erityinen vastuu puuttua.

Pekingin julistus ja toimintaohjelma sekä vuoden 1949 Geneven yleissopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana sekä sen vuoden 1977 lisäpöytäkirjat edellyttävät valtioilta naisten erityistä suojelua kaikilta heidän kunniaansa kohdistuvilta hyökkäyksiltä, erityisesti nöyryyttävältä ja alentavalta kohtelulta, raiskauksilta, prostituutioon pakottamiselta sekä kaikelta väkivallalta. Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman mukaan hallitusten on vahvistettava uudelleen, että raiskaus aseellisen konfliktin menettelytapana on sotarikos, ylläpidettävä ja vahvistettava normeja kaiken naiseen aseellisissa ja muissa konflikteissa kohdistuvan väkivallan estämiseksi, tutkittava perusteellisesti kaikki naiseen sodan aikana kohdistuneet väkivallanteot, mukaan lukien raiskaukset,

asetettava naisiin kohdistuviin sotarikoksiin syyllistyneet syytteeseen ja järjestettävä naisuhreille täysimääräinen hyvitys. Lisäksi hallitusten on otettava sukupuolinäkökulma huomioon kehitettäessä kaikelle henkilökunnalle järjestettävää koulutusta.

Sukupuolten tasa-arvon vahvistaminen ja naisten määrän lisääminen maanpuolustuksessa vaativat rakenteiden muuttamista. Sukupuoleen perustuvaan syrjintään ja häirintään puuttumisen niin Puolustusvoimissa, asepalveluksessa kuin kriisinhallinnassa tulee olla yhtenä tunnustettuna ja ääneen lausuttuna tavoitteena myös sotilaskurinpidossa ja rikostorjunnassa Puolustusvoimissa.

2. Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 11 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pääesikunnan suorittamiin rikostorjunnan toimenpiteisiin ehdotetaan lisättäväksi sotilasrikosten ennalta estäminen ja paljastaminen. Näihin kuuluu mm. palvelusrikos, johon on tuomittava sotilas, ”joka rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen”. Yleisen palvelusohjesäännön kohdan 81 mukaan kaikenlainen seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä, kiusaaminen ja simputus ovat kiellettyjä. Näin seksuaalihäirintä Puolustusvoimissa on vähintäänkin palvelusrikos silloinkin, kun se ei ylitä rikosoikeudellista kynnystä.

Lakiesityksessä ennalta estäminen ja paljastaminen keskittyisi ennen kaikkea ampumatarvikkeisiin, räjähteisiin ja aseisiin liittyviin rikoksiin, mutta myös muuhun anastusherkkään omaisuuteen. Myös tieto on arvokasta ja sitä voidaan paljastaa ulkopuolisille vahingoittamistarkoituksessa. Esityksessä ennalta estämisellä on tarkoitus puuttua suunnitelmallisiin tekoihin.

Kuitenkin ennalta estämistä tulisi ajatella laajemmin ja kattaen myös kaikenlaisen syrjinnän, seksuaalihäirinnän ja muun häirinnän niin asepalveluksessa kuin ammattisotilaiden ja kriisinhallinnan henkilöstön osalta. Vaikka seksuaalihäirintä ei välttämättä ole erityisen suunnitelmallista, se voi kuitenkin olla systemaattista ja erittäin haitallista. Rikosten ennalta estämisen määritelmää tulisivin laajentaa vastaavaan suuntaan kuin se ymmärretään poliisin toiminnassa, sisältäen häirinnän ja seksuaalihäirinnän ennalta ehkäisyn, yhdenvertaisuuden edistämisen ja eri vähemmistöjen huomioimisen.

Poliisin ennalta estävän työn strategiassa ennalta estävä työ määritellään seuraavasti: ”Poliisin ennalta estävällä työllä tarkoitetaan suunnitelmallisia ja johdettuja toimia, joilla estetään rikoksia, turvallisuutta heikentäviä häiriöitä ja muita ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia ei-toivottuja tapahtumia.” Strategisina tavoitteina nostetaan esiin mm. luottamuksen ja vuorovaikutuksen lisääminen vähemmistöryhmien kanssa, väkivallan, ml. perhe- ja lähisuhdeväkivallan, naisiin kohdistuvan väkivallan ja viharikosten, ennalta ehkäisy, sekä hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistäminen ja polarisaation torjuminen. Ennalta estävän toiminnan työmuotoina mainitaan mm. lähipoliisitoiminta ja moniammatillinen työ.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pääesikunnan toimivallasta sotilasrikosten niin sanottujen liitännäisrikosten tutkintaan. Perustelujen mukaan säännös olisi tarpeellinen, koska sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:stä puuttuu sellaisia rikosnimikkeitä, joita tulee esille toistuvasti pääesikunnan suorittamissa esitutkinnoissa, kuten yksityisyyttä ja kunniaa loukkaavat rikokset ja seksuaalirikokset. Nykyisin esitutkintavastuu on tällaisten rikosten osalta siirretty poliisille. Tutkintavastuun siirtyminen pääesikunnalle korostaa pääesikunnan vastuuta myös tehokkaiisiin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin.

Rikostorjuntatehtäviä hoitavien pääesikunnan virkamiesten tulee saada tehtäviinsä riittävä koulutus, mukaan lukien tasa-arvokoulutus.

3. Pääesikunnan toimivaltuudet rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 12 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ks. kohta muut mahdolliset huomiot.

4. Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 13 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ks. kohta muut mahdolliset huomiot.

5. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet (1. lakiehdotuksen 14 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lakia sovellettaisiin luvun 14 säädösten mukaisesti myös poikkeusoloissa ja puolustustilassa sekä silloin, kun tasavallan presidentti on päättänyt kertausharjoituksesta tai ylimääräisestä palveluksesta. Esityksen mukaan poikkeusoloissa sotilasrikosten määrä todennäköisesti kasvaa ja rikokset voivat myös olla vakavampia kuin normaalioloissa.

Naisiin kohdistuva seksuaaliväkivalta lisääntyy aseellisissa konflikteissa, niin sotilaiden kuin siviilien taholta. Näemme tämän ilmiön nyt Euroopassa Ukrainan sodan yhteydessä. Ei ole mitään syytä olettaa, etteikö sama tapahtuisi myös Suomessa, mikäli aseellinen konflikti puhkeaisi täällä. Vastaavasti suomalaiset rauhanturvaajat ovat osaltaan vastuussa seksuaaliväkivallasta kriisinhallinnassa. Seksuaaliväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta konflikteissa edellyttää systemaattisia toimia niiden ennalta estämiseksi. Lakiesityksen luvun 11 ennalta estämisen tulee koskea myös seksuaaliväkivaltaa aseellisissa konflikteissa.

Myös poikkeustilanteissa toimivaltaisten henkilöiden tulee saada koulutusta, mukaan lukien tasa-arvokoulutus ja koulutus konflikteihin liittyvästä seksuaaliväkivallasta.

6. Valvonta (1. lakiehdotuksen 15 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lain toimeenpanoa on tärkeää valvoa ihmisoikeus- ja tasa-arvonäkökulmista, missä tiedusteluvalvontavaliokunnan, eduskunnan oikeusasiamiehen ja tiedusteluvalvontavaltuutetun roolit korostuvat. Riippumattomilla laillisuusvalvojilla tulee olla mahdollisuus valvoa lain toimeenpanoa muiltakin osin kuin salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen osalta. Valvonnan tulee kattaa lain toimeenpano myös poikkeusoloissa, puolustustilassa sekä kertausharjoituksissa ja ylimääräisessä palveluksessa.

7. Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa (1. lakiehdotuksen 16 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ei lausuttavaa.

8. Muut huomiot 1. lakiehdotukseen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ei lausuttavaa.

9. Lakiehdotukset 2 - 9

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ks. kohta muut mahdolliset huomiot.

10. Muut mahdolliset huomiot

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lailla puututtaisiin perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin. Uusista toimivaltuuksista säädettäessä on tarpeen punnita erittäin huolellisesti perus- ja ihmisoikeuksien ja toimivaltuuksien tarpeen välillä. Tämä sisältää myös esitykset tietojen keräämisestä rekistereihin, tietojen hävittämisestä ja niiden määräajoista, sekä tiedonhankinnasta ilmoittamisesta tiedonhankinnan kohteelle.

Lakiesityksen sukupuolivaikutusten arviointia ei ole tehty kovin perusteellisesti, ja siinä on ymmärretty väärin se, mitä sukupuolivaikutuksilla tarkoitetaan. Esityksen mukaan ”menettelyt ovat samanlaisia sukupuolesta riippumatta. - - Esitykseen sisältyvillä muutosehdotuksilla ei siten arvioida olevan varsinaisia sukupuolivaikutuksia.” Sukupuolivaikutukset eivät kuitenkaan riipu siitä, kohteelleko lakiesitys kaikkia sukupuolia samalla tavalla, vaan millaiset sen todelliset vaikutukset ovat eri sukupuolille. Tämä taas riippuu tarkasteltavan ilmiön sukupuolittuneisuudesta. Käsillä olevan lain osalta sukupuolivaikutuksia olisi relevanttia tarkastella esimerkiksi seksuaalihäirinnän, syrjinnän,

kiusaamisen ja yleisen yhdenvertaisuuden näkökulmista, jotka tiedetään sukupuolittuneiksi ilmiöiksi myös Puolustusvoimissa.

Heinilä Terhi
Naisjärjestöjen Keskusliitto